

Bijbelse planten

Domies Toen, de tuin van de dominee. Dominee Klaas Pieterman nam zijn toehoorders jarenlang mee door de tuin om enthousiast te vertellen over Bijbelse planten. Daarvoor zijn wij hem zeer erkentelijk. Hij stopt er nu mee, maar de wandelingen gaan door, zie pagina 2. Een mooie gelegenheid om het verouderde boekje over Bijbelse planten te herschrijven.

Appel

In het nieuwe boekje *Bijbelse planten ontdekken in Domies Toen* volgen we de verhalen uit het Oude Testament totdat men in het beloofde land Kanaän aankomt. De eerste plant die bij naam genoemd wordt is de vijg en niet de appel zoals velen zouden verwachten. Er wordt verteld over de vruchten van de boom van kennis van goed en kwaad waarvan niet gegeten mag worden. In onze Europese

soorten van daar zouden in ons klimaat niet overleven. Een belangrijke boom als de Shittah-boom is een soort uit de Sinaïwoestijn en de Jordaanvallei. Van het hout van deze boom bouwden de Israëlieten tijdens de vlucht uit Egypte op Gods aanwijzingen de Ark. De boom is familie van de acacia. In Domies Toen staat de Robinia pseudoacacia. Maar de robinia is een opgaande boom, terwijl de Shittah-boom meer een brede paraplu is waar men met de hele familie onder kan zitten. Ook de bloei is anders: de robinia heeft hangende trossen met witte vlindebloemigen, de bloei van de Shittah-boom lijkt meer op mimosa, dichte trossen met kleine gele pluizachtige bloemen. Het verschil is dus groot. De eikenbomen genoemd in de Bijbel lijken wel meer op onze zomereik.

doeld door de mensen zijn ingevoerd, zie ons boekje *Meelifters in Domies Toen*. Denk hier aan akkeronkruiden als bolde-rik en gele ganzenbloem. Er wordt zelfs een stinzenplant genoemd, gewone vogelmelk. Een aantal kennen we hier als sierplant of als eenjarige, zoals de kogeldistel en kaardenbol.

Literatuur

Van de Bijbelse planten hebben we zoveel mogelijk hun betekenis en toepassing door de mensen beschreven.

In het boekje staan planten uit de Bijbel. Planten die in latere religieuze verhalen werden benoemd maar niet in de Bijbel, zoals Mariaplanten, hebben we dus weggelaten.

We hopen dat het boekje u nieuwsgierig maakt naar de rest van het Bijbelse verhaal dat vaak in flarden aan ons verteld werd. Lees het desnoods als literatuur en vergeet dan niet dat het de basis is voor onze Westerse cultuur, wat u daar ook maar van vindt.

(tekst: JJ Boehlé
foto's: Wikimedia Commons)

cultuur is dat traditioneel de appel geworden terwijl die in de Bijbel niet genoemd wordt. De kinderbijbel heeft het vaak wel over een appel, en ook op schilderijen over dit onderwerp zie je die vaak.

Ark

De verhalen in de Bijbel spelen zich in af in Mesopotamië. Veel

Braambos

De auteurs van de bijbel waren geen botanici en het is daardoor soms gissen welke soort er bedoeld wordt, welke plant was 'het brandende braambos', welke soorten worden bedoeld met de leliën des velds? Andere soorten kennen we als neofiet (planten die onbe-

Van het bestuur

Bijbelse planten in Toen

Op zaterdag 8 juli presenteren we op feestelijke wijze het boekje *Bijbelse planten ontdekken in Domies Toen*.

Bijbelse planten is een thema dat bij uitstek past bij de tuin van de dominee. Daarom is er dan ook een lange traditie van rondwandelingen door de tuin over dit thema. In het verleden was er een klein gidsje over bijbelse planten die te vinden waren in de tuin. Dat was al heel lang uitverkocht en het was verouderd. Een herdruk was dus niet aan de orde, ook al was er nog altijd vraag naar. Nu heeft Jan Jaap Boehlé, de huidige tuinbeheerder, het herschreven.

Klaas

Jarenlang deed dominee Klaas Pieterman de rondwandelingen over dit thema dat zo goed paste in de

tuin van de dominee. Daar was altijd veel belangstelling voor, Klaas had een grote fanclub die graag naar zijn verhalen luisterde. Vorig jaar gaf hij aan dat hij hiermee wilde gaan stoppen. Maar

natuurlijk mocht dat niet betekenen dat de rondwandelingen hierover zouden stoppen.

Clary en Barbara

Clary Rooda, rabbijn en geïnteresseerd in planten, gaf aan dat zij het over wil nemen. Ze maakte pastoraal werkster Barbara de Beaufort ook enthousiast. In het vervolg zijn zij dus beschikbaar voor deze rondwandelingen.

Dit boekje wordt op 8 juli om 14 uur aangeboden aan dominee Klaas Pieterman en rabbijn Clary Rooda.

Na de presentatie leiden Klaas en Clary de bezoekers rond door de tuin.

Tuincafé Bertje Jens is open. Daar staan passende bijbelse hapjes op de kaart.

Vegetarisch tuincafé Bertje Jens

In het voormalige godsdienstgebouwtje, waar vroeger de theeschenkerij zat, huist nu vegetarisch/vegan Tuincafé Bertje Jens.

Velen denken dat Bertje Jens de uitbaatster is. Maar nee, Nelske Elzer heeft vorig jaar, toen ze het tuincafé startte, besloten om Bertje Jens te eren. Bertje was degene die samen met haar vriendin Toos Goorhuis Tjalsma het Pieterpad bedacht. Het tuincafé zit naast het begin van het Pieterpad. Een mooi toeval is dat het Pieterpad dit jaar 25 jaar bestaat.

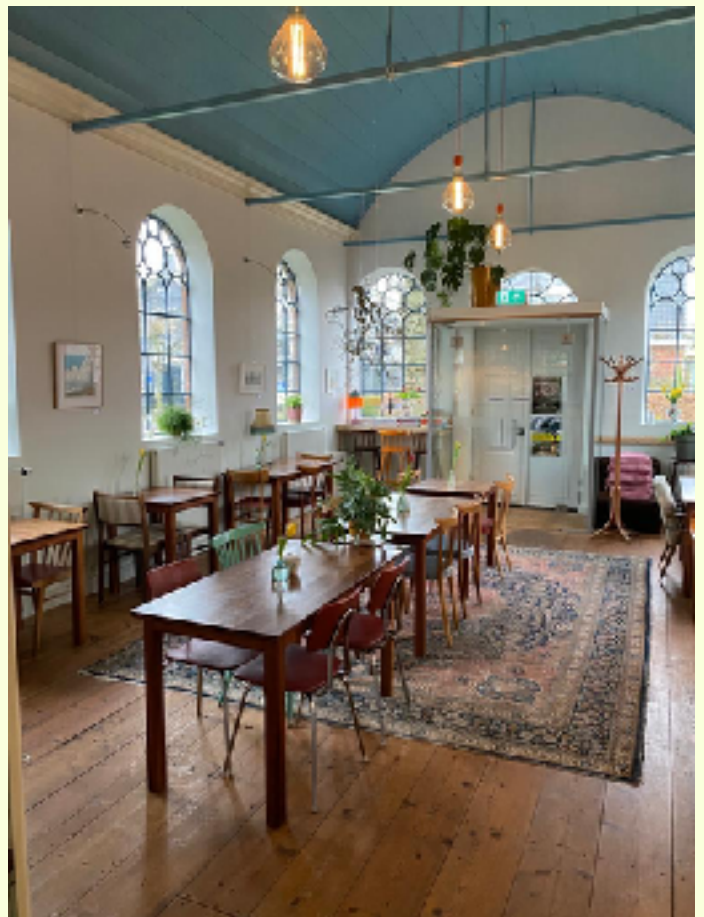
Bertje Jens serveert koffie/thee, zelfgemaakt gebak, quiche, bier, wijn, af en toe een cocktail en andere kleine zoetigheden en hartige dingen. De kaart wisselt voortdurend.

Bertje Jens is in de zomermaanden van vrijdag t/m zondag van 11.00 - 17.00 uur open. Ga naar de site voor de rest van het jaar.

In de maanden juli en augustus is er elke vrijdagavond van 17 - 20 uur diner. Reserveren aanbevolen.

Bertje Jens is op afspraak beschikbaar voor high tea's en privé-evenementen.

Domies Toen is heel blij met Bertje Jens!

Domies Toen gaat wild

Wilde rozen

Samen met 24 andere Nederlandse Botanische tuinen heeft Domies Toen als thema 'Wilde planten'. We zetten wilde planten uit de collectie centraal en beschrijven eigen aardigheden. Voor Domies Toen zijn dat onder andere onze wilde rozen.

Oerroos

Juni, maar ook juli, is de maand van de wilde rozen. In juni kwam ook de *Flora Batava, de wilde planten van Nederland* uit, het prachtige verzamelwerk van KB nationale bibliotheek.

Op verschillende plaatsen wordt in dit rijk geïllustreerde boek ingegaan op de roos, met als één van de oerrozen, de *Rosa canina*, de hondsroos, een witte roos.

Hemelse roos

De Italiaanse dichter Dante (1265-1321) schrijft in zijn *La divina commedia* over de 'hemelse roos' waarin het hemels paradijs de vorm heeft van een stralende, witte roos: de zogenaamde 'Candida Rosa'. In het midden daarvan zetelt Maria als koningin van de hemel, met rondom haar de gezegende zielen, waaronder ook zijn geliefde Beatrice. Dante was de eerste die het symbool van de witte roos gebruikte om het hemels paradijs te omschrijven, maar hij gebruikte ook het meer gangbare symbool van een tuin gevuld met rozen.

Rozenbottel

Aan het begin van de zomer komen veel rozen tot bloei, eigenlijk te veel soorten om op te noemen. Rozen zijn gemakkelijk te herkennen. Ze hebben altijd vijf kelkblaadjes, net als de navel van een appel, wat eigenlijk een grote rozenbottel is. Wilde rozen kom je tegen in houtwallen en zijn een goede schuilplaats voor vogels die hierin hun nesten bouwen. Later in het jaar is het een provisiekast

voor de herfst en de winter en zijn de bottels voer voor vogels.

Botanische rozen

De rozen in Toen bloeien momenteel volop. Het zijn vooral botanische rozen. Dit zijn soorten die je in het wild ook kunt vinden. Ze zijn niet veredeld. Dat is wel anders met Engelse en T-rozen, deze zijn vaak geënt om maar lang te kunnen bloeien en altijd hetzelfde te kunnen zijn. Al het wilde is eraf.

Sub rosa

Juni en juli, rozenmaanden! Ontdek de rozen die verspreid door de tuin staan. Laat u verwonderen door de schoonheid van wilde rozen. Doe het vooral niet sub rosa, maar vertel anderen hoe bijzonder Toen is!

(tekst: JW Zwart

Foto: L Barnier en Creazilla)

Deze zomer Te Doen in Toen

- zaterdag 22 juli 14.00 uur; Voor kinderen: Tekenen in Toen! Met [Anja Lofvers](#). De workshop is gratis; kinderen en hun begeleiders hebben ook gratis toegang tot de tuin. Aanmelden via tekenenintoen@domiestoen.nl
- zondag 23 juli 13.30 uur; Muziek in Toen: Saxofoonkwartet Paleas. Het concert is gratis, de entree voor de tuin is €3,00, kinderen tot 16 jaar en vrienden van Domies Toen hebben gratis toegang.
- vrijdag 28 juli 2023, 10.30 - 15.30 uur; Schetsen in het gras met [Trudy Beekman](#). Kosten €15,00. De workshop is volgeboekt, net als die op 14 juli. U kunt u wel opgeven voor het geval iemand zich afmeldt. Aanmelden via schetseninhetgras@domiestoen.nl

Meer informatie vindt u op de [website](#) van Domies Toen

Vrijwilliger bij een botanische tuin

Stagiair

“Dick, welke plant is dit?” Tuinbeheerder Jan Jaap Boehlé werpt een knolletje ter grootte van een kleine walnoot naar me. Ik bekijk het maar heb geen idee. “Wat valt je op aan de vorm?” Aan de onderzijde zit een holte, merk ik op. “Juist, het is de knol van een holwortel, de *Corydalis cava*.” Begin 2020 ben ik gestart met de opleiding Ecologisch Hovenier van Stichting Oase. Voor deze opleiding moest ik een tuin, een natuurgebied en een heem- of botanische tuin volgen. De botanische tuin werd Domies Toen. Ik werk er één dag per week en kan zo de ontwikkelingen in de tuin goed volgen. Met Jan Jaap als leermeester.

Kunstwerken

Domies Toen is niet zomaar een botanische tuin, het is een tuin met een museumstatus, met planten als kunstwerken. Bijzondere kunstwerken, die soms behoorlijk zeldzaam zijn. Jan Jaap is dan ook erg voorzichtig op de plantencollectie. Voor ik ga wieden, krijg ik duidelijke uitleg over wat wel, en nog veel belangrijker, wat niet weg mag. Inclusief de aanwijzingen om het verschil te zien tussen de ‘blijvers’ en de ‘wijkers’. Wat ik ook moest leren is dat de tuin een natuurlijke uitstraling mag hebben. En dat het dus geen punt is wanneer

een plant ervoor kiest om op het schelpenpad te groeien.

Levend museum

We starten de dag met koffie of thee, kletsen wat en maken dan een rondje door de tuin waarbij Jan Jaap op bijzonderheden wijst. Dat zijn niet alleen planten, ook vlinders, spinnen, vogels en al wat er aan levende wezens aanwezig is, heeft zijn aandacht. En elke keer verwonder ik me weer over de veranderingen die er in één week plaatsvinden.

Na het rondje krijg ik te horen wat ik mag doen, krijg aanwijzingen en kan aan de slag. Soms samen met Jan Jaap of een van de andere vrijwilligers.

Naast het onderhoud van de borders, helpen vrijwilligers mee bij de aanpassingen in de tuin, we maaien, snoeien en doen andere noodzakelijke klusjes.

Suppoost en gids

In de wintermaanden is het stil in de tuin, maar daarbuiten zijn er volop bezoekers. In het voorjaar komen ze voor de collectie stinzenplanten, daarna gaat de aandacht naar de bloei in de borders, al wat leeft in het hooiland en de mergelvallei en het eindigt met de prachtige herfstkleuren van onder andere de goudes.

Als vrijwilliger ben je niet alleen tuinman, maar net zo goed suppoost/gids voor de bezoekers. Door de jaren heen is mijn kennis gegroeid en kan ik bezoekers de nodige informatie geven.

Als vrijwilliger in de tuin word ik iedere week beloond met de schoonheid van de planten, de gezelligheid met de collega's en de sfeer die mede door de bezoekers in de tuin aanwezig is.

Ook interesse om vrijwilliger te worden, neem dan gerust contact op.
(tekst: D Bakker
Foto: A Broekhuizen)

Webshop

Vanaf 8 juli kunt u onze collectie boekjes, kaarten en andere producten verkrijgen via de website.

Met de boekjes *Stinzenplanten/Heemplanten/Biotopen/Fritillaria's/Meelifters/Bijbelse planten ontdekken in Domies Toen* in de hand, krijgt u een heel nieuwe kijk op de wereld van planten en soms ook insecten.

Ze zijn te koop in de tuin, bij Bezoekerscentrum Waddenkust en vanaf 8 juli zijn ze eenvoudig te bestellen via onze [webshop](#).